

1. परिचय.....	2
१.१. कार्यालय मातहतका प्रमुख चेकपोष्टहरू	2
१.२. पशु तथा पशुजन्य पदार्थ आयातको प्रक्रिया	2
१.३. आयात गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू	3
2. आयात विवरण	4
२.१. आयात विवरण) महेशपुर चेकपोष्ट(.....	6
२.२. आयात विवरण) कृष्णनगर चेकपोष्ट(.....	7
२.३.आयात विवरण) सुठौली चेकपोष्ट(.....	8
२.४. आयत विवरण) बेलहिया चेकपोष्ट(.....	9
3. भैरहवा नाकाबाट आयातित पशुजन्य पदार्थ र सामग्रीहरूको तुलनात्मक विवरण .व.आ)	
(८३/२०८२ - ७९/२०७८	10
३.१. खाने माछा	11
३.२ सिद्रा माछा	12
३.३. क्याटल फिड	14
३.४. माछाको दाना	15
३.५. डग फुड	16
३.६.फिस मिल	17
4. मुल्य र राजस्व विवरण	18
४.१. बेलहिया चेकपोष्ट	18
४.२. महेशपुर चेकपोष्ट	18
४.३. कृष्णनगर चेकपोष्ट	18
४.४. सुठौली चेकपोष्ट	18
5.निष्कर्ष	19

1. परिचय

पशु क्वारेन्टाइन कार्यालय, भैरहवा नेपाल सरकार, कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय अन्तर्गत पशु सेवा विभागको एक महत्वपूर्ण कार्यालय हो जसको मुख्य कार्य देशमा पशु, पशुजन्य पदार्थ र सम्बन्धित वस्तुहरूको आयात-निर्यातलाई व्यवस्थित, अनुगमन र जैविक सुरक्षा सुनिश्चित गर्नु हो।

यस कार्यालयको प्रमुख लक्ष्य:

- देशभित्र बाह्य मुलुकबाट आयात हुन आउने पशु र पशुजन्य पदार्थहरूमा रोग तथा संक्रमणको जोखिम रोक्ने।
- आयात हुने र निर्यात गरिने सबै पशु तथा सम्बन्धित वस्तुहरूलाई quarantine प्रक्रिया मार्फत परीक्षण, निरीक्षण र प्रमाणीकरण गराउने
- नेपालमा रोग निदान नभएको, सुरक्षा सुनिश्चित पशु स्यानिटरी अवस्था कायम राख्ने, र अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारमा रोगजन्य खतरा फैलिनुबाट जोगाउने।

१.१. कार्यालय मातहतका प्रमुख चेकपोस्टहरू

भैरहवामा अवस्थित यस कार्यालयले चेकपोस्टहरू मार्फत नयाँ आगन्तुक तथा निर्यात हुने पशु/उत्पादनहरूलाई आवश्यक निरीक्षण र प्रमाणीकरण सेवा प्रदान गर्छ। कार्यालयले नेपाल-भारत सीमाका विभिन्न नाकाहरूमा आफ्ना निम्न इकाई (Checkposts) हरू परिचालन गरेको छ:

- **पशु क्वारेन्टाइन चेकपोस्ट, बेलहिया (रुपन्देही):** यो सबैभन्दा प्रमुख नाका हो, जहाँबाट ठूलो परिमाणमा पशु, पशुजन्य पदार्थ र पशु सामग्री उत्पादन आयात हुन्छ।
- **पशु क्वारेन्टाइन चेकपोस्ट, महेशपुर (नवलपरासी पश्चिम):** नवलपरासी क्षेत्रबाट हुने आयात-निर्यातको निगरानी यहाँबाट हुन्छ।
- **पशु क्वारेन्टाइन चेकपोस्ट, कृष्णनगर (कपिलवस्तु):** कपिलवस्तु नाकाबाट हुने व्यापारिक गतिविधि यहाँबाट नियमन गरिन्छ।
- **गौतम बुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल चेकपोस्ट:** हवाई मार्गबाट हुने पशुपन्छी र सो सम्बन्धी सामग्रीको ओसारपसार जाँच गर्न यो चेकपोस्ट कार्यरत छ।

१.२. पशु तथा पशुजन्य पदार्थ आयातको प्रक्रिया

कुनै पनि पशु वा पशुजन्य उत्पादन (मासु, दूध, अण्डा, दाना आदि) नेपाल भित्र्याउन निम्न प्रक्रियाहरू पूरा गर्नुपर्छ:

क) अनलाइन दर्ता (NNSW): हाल नेपाल सरकारले Nepal National Single Window (NNSW) प्रणाली लागू गरेको छ। आयातकर्ताले www.nns.gov.np मा गएर आफ्नो विवरण दर्ता गरी आयात अनुमति (Import Permit) का लागि आवेदन दिनुपर्छ।

ख) आवश्यक कागजातहरू:

- **स्वास्थ्य प्रमाणपत्र (Health Certificate):** निकासी गर्ने देशको सरकारी पशु चिकित्सकले जारी गरेको सक्कल स्वास्थ्य प्रमाणपत्र।
- **उत्पत्ति प्रमाणपत्र (Certificate of Origin):** वस्तु कुन देशमा उत्पादन भएको हो भन्ने प्रमाण।
- **प्रोफर्मा इनभ्वाइस (Pro-forma Invoice):** वस्तुको मूल्य र परिमाण खुल्ने कागजात।
- **विश्लेषण रिपोर्ट (Lab Analysis Report):** दाना वा प्रशोधित पशुजन्य पदार्थको हकमा प्रयोगशाला परीक्षणको रिपोर्ट।

ग) सीमामा भौतिक जाँच र प्रयोगशाला परीक्षण:

- चेकपोस्टमा आइपुगेपछि क्वारेन्टाइन अधिकृतले पशुको स्वास्थ्य अवस्था वा सामग्रीको भौतिक अवस्था जाँच गर्छन्।
- शंका लागेमा वा नियम अनुसार नमूना सङ्कलन गरी प्रयोगशालामा परीक्षणका लागि पठाइन्छ।
- सबै कुरा सही पाइएमा **क्वारेन्टाइन रिलिज प्रमाणपत्र (Quarantine Release Certificate)** जारी गरिन्छ, जसका आधारमा भन्सार प्रक्रिया अगाडि बढ्छ।

१.३. आयात गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरू

नोट: प्रतिबन्धित क्षेत्र वा संक्रामक रोग (जस्तै बर्ड फ्लु) फैलिएको देशबाट पशुपन्छी आयात गर्न पाइँदैन।

- **पूर्वानुमति:** पशु आयात गर्नुभन्दा अगाडि नै पशु सेवा विभागबाट 'पूर्व आयात अनुमति' लिनु अनिवार्य हुन्छ।
- **निकासी फिर्ता:** यदि स्वास्थ्य मापदण्ड पूरा नभएमा वा रोग देखिएमा क्वारेन्टाइन अधिकृतले त्यस्ता वस्तुलाई फिर्ता पठाउने वा नष्ट गर्ने अधिकार राख्छन्।

पशु क्वारेन्टाइन सेवाले नेपाललाई:

- अन्य देशहरूसँगको व्यापारमा रोगरहित र सुरक्षित पशु तथा उत्पादनको आदान-प्रदान गर्न सक्षम बनाउने,
- आन्तरिक पशु स्वास्थ्य स्थितिलाई मजबुत बनाउने र,
- रोग फैलिनबाट देशलाई सुरक्षा प्रदान गर्ने भूमिका निभाउँछ।

2. आयात विवरण

पशु क्वारेन्टाइन कार्यालय, भैरहवा मार्फत आयात हुने वस्तुहरू मुख्यतः मानव उपभोगका खाद्य सामग्री, पशु तथा मत्स्य आहार, पोषण पूरक तत्व तथा प्याकेजिङ सामग्रीहरूमा केन्द्रित रहेका छन्। यस कार्यालयको कार्यक्षेत्रअन्तर्गत आयात गरिने सबै वस्तुहरूलाई प्रचलित कानून, क्वारेन्टाइन मापदण्ड तथा जैविक सुरक्षा सिद्धान्तअनुसार निरीक्षण, परीक्षण र प्रमाणीकरण गरी मात्र भित्र्याइने व्यवस्था रहेको छ। खाने प्रयोजनका लागि आयात हुने ताजा माछा, सिद्रा माछा, झिँगे माछा (Prawn) तथा विभिन्न प्रकारका समुद्री खाद्य पदार्थ (Sea Food) हरू मानव स्वास्थ्यसँग प्रत्यक्ष रूपमा सम्बन्धित भएकाले यस्ता वस्तुहरूमा विशेष सावधानी अपनाइन्छ। रोगजन्य जोखिम, दूषितता तथा गुणस्तरसम्बन्धी मापदण्ड पूरा भए/नभएको विषयमा आवश्यक प्रयोगशाला परीक्षण र स्थलगत निरीक्षण पश्चात् मात्र आयात स्वीकृति प्रदान गरिन्छ। यसका साथै पशुपालन तथा मत्स्यपालन क्षेत्रको उत्पादनशीलता वृद्धि गर्न प्रयोग हुने पशुखाद्य पूरक (Feed Supplement), गाईवस्तुका लागि पशुखाद्य (Cattle Feed), माछाका लागि आहार (Fish Feed) तथा कुकुरका लागि आहार (Dog Food) जस्ता वस्तुहरू पनि नियमित रूपमा आयात हुने गर्दछन्। यस्ता पशुखाद्य तथा आहार सामग्रीमा आवश्यक पोषण तत्वको मात्रा, सुरक्षित संरचना, हानिकारक जीवाणु तथा रासायनिक अवशेषको अनुपस्थिति सुनिश्चित गर्न क्वारेन्टाइन प्रक्रियाअनुसार कडाइका साथ जाँच गरिन्छ।

त्यसैगरी पशुखाद्य तथा मत्स्य आहार निर्माणमा प्रयोग हुने लेसिथिन (Lecithin), डाइक्याल्सियम फस्फेट (Dicalcium Phosphate) र सोडियम बाइकार्बोनेट (Sodium Bicarbonate) जस्ता खनिज तथा रासायनिक पदार्थहरू पनि आयात गरिन्छन्। यी पदार्थहरू पशु तथा माछाको पोषण सन्तुलन कायम गर्न, पाचन प्रणाली सुधार गर्न र समग्र उत्पादन क्षमता वृद्धि गर्न उपयोगी मानिन्छन्। यस्ता वस्तुहरूको आयात गर्दा तिनको प्रयोग उद्देश्य, शुद्धता, मात्रा र सुरक्षा मापदण्डलाई विशेष ध्यान दिइन्छ।

यसका अतिरिक्त पशुजन्य तथा खाद्य सामग्रीको सुरक्षित भण्डारण र ढुवानीका लागि प्रयोग हुने छापिएको कार्टन (Printed Carton) र प्लास्टिक बोतल (Plastic Bottle) जस्ता प्याकेजिङ सामग्रीहरू पनि आयात हुने गर्दछन्। यी सामग्रीहरूले उत्पादनको गुणस्तर जोगाउन, स्वच्छता कायम राख्न र बजार व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछन्।

मुख्य रूपमा आयात गरिने वस्तुहरूमा feed supplements, fish feed, cattle feed, dog food, sea food, fish तथा सिद्रा माछा (dry fish) पर्दछन्। यी वस्तुहरू देशको पशुपालन, मत्स्यपालन तथा खाद्य सुरक्षा प्रणालीसँग प्रत्यक्ष रूपमा सम्बन्धित रहेका छन्। यस्ता सामग्रीहरू पशु तथा माछाको समुचित पोषण सुनिश्चित गर्न, उत्पादन क्षमता अभिवृद्धि गर्न र समग्र स्वास्थ्य अवस्था सुधार गर्न प्रयोग गरिन्छन्। आयात गरिने वस्तुहरूले पशुखाद्यको पोषण सन्तुलन कायम राख्न, पाचन प्रणालीलाई सहज बनाउन तथा वृद्धि दर र उत्पादकत्वमा सकारात्मक प्रभाव पार्न सहयोग पुऱ्याउँछन्। साथै, मानव उपभोगका लागि आउने मत्स्यजन्य खाद्य पदार्थहरू पोषणयुक्त खाद्य आपूर्तिमा योगदान पुऱ्याउने भएकाले तिनको स्वच्छता, गुणस्तर र सुरक्षित उपभोग सुनिश्चित गर्न विशेष ध्यान दिइन्छ। यी सबै सामग्रीहरूको आयात प्रक्रियामा प्रचलित कानून, क्वारेन्टाइन मापदण्ड तथा जैविक सुरक्षा सिद्धान्तअनुसार कडाइका साथ निरीक्षण, परीक्षण र प्रमाणीकरण गरी मात्र भित्र्याइने व्यवस्था गरिएको छ, जसले रोग नियन्त्रण, गुणस्तर सुनिश्चितता र सार्वजनिक स्वास्थ्य संरक्षणमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ।

समग्रमा हेर्दा, पशु क्वारेन्टाइन कार्यालय, भैरहवा मार्फत आयात गरिने यस्ता सामग्रीहरूले देशको पशुपालन, मत्स्यपालन तथा खाद्य आपूर्ति प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेका छन्। यी वस्तुहरू पशु तथा माछाको पोषण आवश्यकता पूरा गर्न, उत्पादनशीलता वृद्धि गर्न र गुणस्तरीय खाद्य पदार्थको निरन्तर उपलब्धता सुनिश्चित गर्न उपयोगी छन्। साथै, मानव उपभोगसँग प्रत्यक्ष रूपमा सम्बन्धित मत्स्यजन्य खाद्य सामग्रीहरूको आयातले पोषण सुरक्षामा सकारात्मक योगदान पुऱ्याएको छ।

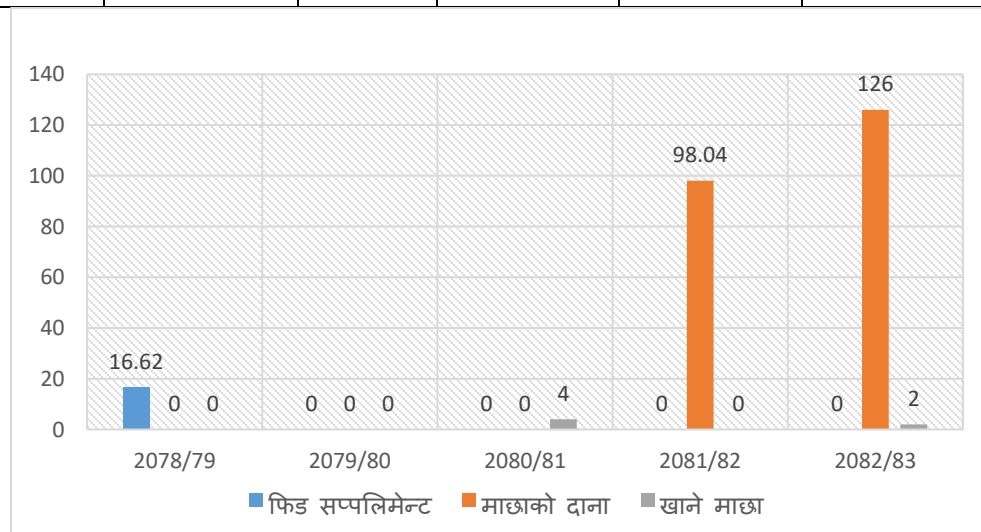
यसका साथै, यस्ता सामग्रीहरूको आयात प्रक्रियामा लागू गरिने क्वारेन्टाइन निरीक्षण, गुणस्तर परीक्षण र प्रमाणीकरण प्रणालीले रोगजन्य जोखिम न्यूनीकरण गर्न, जैविक सुरक्षा कायम राख्न र सार्वजनिक स्वास्थ्य संरक्षण गर्न सहयोग पुऱ्याएको छ। प्रचलित ऐन-कानून तथा मापदण्डको पालना गर्दै गरिने आयात व्यवस्थापनले अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारलाई व्यवस्थित बनाउनुका साथै देशभित्रको पशु स्वास्थ्य अवस्था र खाद्य सुरक्षालाई दीर्घकालीन रूपमा मजबुत बनाउने आधार तयार गरेको छ।

यसका अतिरिक्त, पशु तथा पशुजन्य सामग्रीको आयात-निर्यात व्यवस्थापन अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारसँग प्रत्यक्ष रूपमा आबद्ध रहेकाले यस कार्यालयले अन्तर्राष्ट्रिय व्यापारका मान्य नियम तथा प्रक्रियाको समेत पालना गर्दै कार्य सम्पादन गर्दै आएको छ। आयात प्रक्रियामा विश्व व्यापार संगठन (WTO) अन्तर्गतका स्वच्छता तथा वनस्पति स्वच्छता उपायहरू (SPS Measures), अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड, मार्गनिर्देशन तथा सम्झौताहरूलाई आधार मानी निरीक्षण, परीक्षण र प्रमाणीकरण गरिन्छ। यसले आयात गरिने सामग्रीहरू मानव, पशु तथा वातावरणीय स्वास्थ्यका दृष्टिले सुरक्षित हुनुका साथै अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा स्वीकार्य गुणस्तर कायम गर्न मद्दत पुऱ्याउँछ। यसरी अन्तर्राष्ट्रिय नियम, मापदण्ड र दायित्वअनुसार गरिने आयात व्यवस्थापनले नेपाललाई जिम्मेवार व्यापारिक साझेदारका रूपमा स्थापित गर्न, सीमापार व्यापारलाई व्यवस्थित बनाउन तथा दीर्घकालीन रूपमा सुरक्षित र दिगो व्यापार प्रवर्द्धन गर्न महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याएको छ।

२.१. आयात विवरण (महेशपुर चेकपोस्ट)

महेशपुर चेकपोस्ट मार्फत भारतबाट मुख्य रूपमा खाने माछा र माछाको दाना (फिस फिड) आयात हुने गरेको देखिन्छ। तल प्रस्तुत गरिएको आयात अभिलेखअनुसार यी वस्तुहरूको आयात मात्रा आर्थिक वर्षअनुसार फरक-फरक रहेको छ, जसले बजारको माग, मौसमी प्रभाव तथा उत्पादन अवस्थाको प्रभावलाई संकेत गर्दछ।

क्र.स.	आयात विवरण	इकाई	आर्थिक वर्ष				
			२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१.	फिड सप्लिमेन्ट	मे.ट	१६.६२	०	०	०	०
२.	माछाको दाना	मे.ट	०	०	०	९८.०४	१२६
३.	खाने माछा	मे.ट	०	०	४	०	२

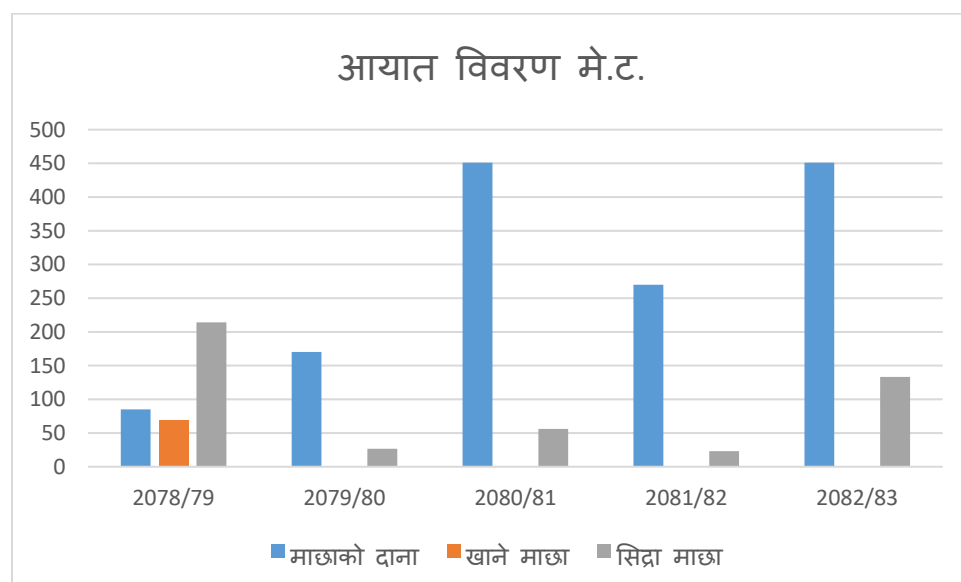

यो चित्रले पशु क्वारेन्टाइन कार्यालय, भैरहवा अन्तर्गत महेशपुर नाकाबाट आर्थिक वर्ष २०७८/७९ देखि २०८२/८३ सम्म आयात भएका फिड सप्लिमेन्ट, खाने माछा र माछाको दानाको वर्षगत अवस्था देखाउँछ। प्रारम्भिक वर्षमा फिड सप्लिमेन्ट मात्र सीमित मात्रामा आयात भएको देखिए पनि पछिल्ला वर्षहरूमा यसको आयात पूर्ण रूपमा घटेको छ। खाने माछा अत्यन्त न्यून र अनियमित रूपमा मात्र आयात भएको

छ। यसको विपरीत, माछाको दाना आयात २०८१/८२ र २०८२/८३ मा तीव्र रूपमा वृद्धि भई सबैभन्दा प्रमुख आयातित वस्तु बनेको देखिन्छ। समग्रमा, महेशपुर नाकाबाट हुने आयातमा माछाको दानाको महत्त्व बढ्दै गएको र त्यसअनुसार क्वारेन्टाइन निरीक्षण तथा जैव-सुरक्षा व्यवस्थापनलाई माछा केन्द्रित रूपमा सुदृढ गर्नुपर्ने आवश्यकता स्पष्ट हुन्छ।

२.२. आयात विवरण (कृष्णनगर चेकपोष्ट)

क्र.स.	आयात विवरण	इकाई	आर्थिक वर्ष				
			२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१.	माछाको दाना	मे.ट	८५.१८	१७०.२	४५१	२६९.९१	४५१
२.	खाने माछा	मे.ट	६८.५८	०	०	०	०
३.	सिद्रा माछा	मे.ट	२१४.२९	२६.६३	५६.१५	२३.०९६	१३३.२४

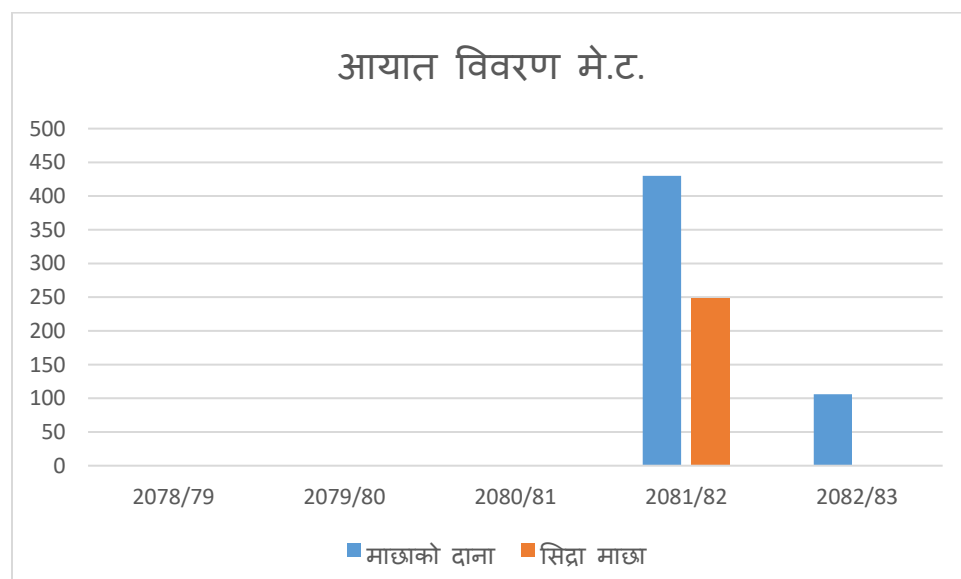

पशु क्वारेन्टाइन कार्यालय भैरहवा अन्तर्गतको कृष्णनगर चेकपोष्टबाट भएको आयातको यो विस्तृत ग्राफले विगत पाँच वर्षमा मत्स्यजन्य सामग्रीको व्यापारिक ट्रेन्डलाई स्पष्टसँग देखाउँछ। ग्राफको तथ्याङ्क अनुसार माछाको दानाको आयात सबैभन्दा बलियो देखिएको छ, जुन आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा ८५.१८ मेट्रिक टन मात्र रहेकोमा २०८०/८१ मा हवातै बढेर ४५१ मेट्रिक टनको उच्च विन्दुमा पुगेको छ र पुनः २०८२/८३ मा पनि सोही स्तर कायम गरेको देखिन्छ। खाने माछाको आयातको हकमा भने आर्थिक वर्ष

२०७८/७९ मा ६८.५८ मेट्रिक टन आयात भएको देखिए तापनि त्यसपछिका चार वर्षहरूमा यसको व्यापार शून्यप्राय रहेको देखिन्छ, जसले सम्भवतः स्थानीय उत्पादनमा भएको वृद्धिलाई संकेत गर्दछ। त्यसैगरी, सिद्रा माछाको आयातमा ठूलो उतारचढाव पाइएको छ; सुरुको वर्ष २१४.२९ मेट्रिक टन आयात भएको यो वस्तु बीचका वर्षहरूमा निकै घटे पनि पछिल्लो वर्ष २०८२/८३ मा पुनः १३३.२४ मेट्रिक टन आयात भएको देखिन्छ। समग्रमा भन्नुपर्दा, कृष्णनगर नाकाबाट खाने माछाको सट्टा माछा उत्पादनका लागि आवश्यक दानाको आयातमा भएको यो भारी वृद्धिले यस क्षेत्रमा व्यावसायिक मत्स्यपालनको गतिविधि निकै फस्टाएको र औद्योगिक माग बढेको प्रष्ट पार्दछ।

२.३.आयात विवरण (सुठौली चेकपोष्ट)

क्र.स.	आयात विवरण	इकाई	आर्थिक वर्ष				
			२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१.	माछाको दाना	मे.ट	०	०	०	४२९.९५	१०५.९५
२.	सिद्रा माछा	मे.ट	०	०	०	२४७.९२	०

पशु क्वारेन्टाइन कार्यालय भैरहवा अन्तर्गतको सुठौली चेकपोष्टबाट भएको आयातको यो ग्राफले मुख्यतया आर्थिक वर्ष २०८१/८२ मा व्यापारिक गतिविधि सबैभन्दा उच्च विन्दुमा पुगेको देखाउँछ। सुरुवाती वर्षहरू २०७८/७९, २०७९/८० र २०८०/८१ मा आयात शून्य देखिए पनि २०८१/८२ मा आइपुग्दा माछाको दानाको आयात हवातै बढेर ४२९.९५ मेट्रिक टन पुगेको छ भने सोही समयमा सिद्रा माछा पनि २४७.९२ मेट्रिक टनको आयात भएको देखिन्छ। यद्यपि, यो वृद्धि स्थिर रहन सकेन र पछिल्लो आर्थिक वर्ष २०८२/८३ मा माछाको दानाको आयात निकै घटेर करिब १०५.९५ मेट्रिक टनमा सिमित भएको छ भने सिद्रा माछाको आयात ठप्प भएको देखिन्छ। समग्रमा, यो ग्राफले सुठौली नाकाबाट हुने मत्स्यजन्य सामग्रीको आयातमा भएको ठूलो उतारचढावलाई स्पष्ट पार्दछ, जसले स्थानीय बजारको माग वा व्यापारिक नीतिमा आएको परिवर्तनलाई संकेत गर्दछ।

२.४. आयत विवरण (बेलहिया चेकपोष्ट)

क्र.स	आयत विवरण	इकाई	आर्थिक वर्ष				
			२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१.	फिड सप्लिमेन्ट	मे.ट	३९२९.२३	४३३४.२६	३७१०.३९	३६८९.३९	९१८.८७
२.	माछाको दाना	मे.ट	२५	१४७.९६	१७४.०१	५८.९५	१०६
३.	खाने माछा	मे.ट	१४९०.२	६४५.९८	१३.९२	८.१४	०
४.	क्याटल फीड	मे.ट	१७५२.६६	११८९	१२५२	७३९	४००
५.	सि पी	मे.ट	२८	०	०	०	०
६.	सिद्रा माछा	मे.ट	५२.७८	१५.७	७१.११	२३.४९	०
७.	डग फुड	मे.ट	६५.९१	२४८.४१	४१.९५	५५.७२	४
८.	frozen buff meat	मे.ट	१९	०	०	०	०
९.	सि फुड	मे.ट	१४.१२	३९.३८	१०७.७७	४२.९८	१८.४७
१०.	Pangasius palate	मे.ट	६	१४.०४	०	०	०
११.	फिस मिल	मे.ट	०	८४.७	५९.९	०	०
१२.	धुलो दुध	मे.ट	०	०	२.४	०	०
१३.	milk can 5l	के जी	०	०	२५२	०	०
१४.	bottle cap 100ml	के जी	०	०	४८३.३९	०	०

१५	Animal fodder packing	मे.ट	०	०	१७.२४	०	०
१६	printed cartoon	मे.ट	०	०	०	४६.११	०
१७	Fish oil	मे.ट	०	०	१.४	०	०
१८	lecithin	मे.ट	०	०	०	०	१३६
१९	Dicalcium phosphate	मे.ट	०	०	०	०	३५
२०	sodium bicarbonate	मे.ट	०	०	०	०	१३२
२१	prawn fish	मे.ट	०	०	०	२४.५७	०

पशु क्वारेन्टाइन कार्यालय भैरहवाको बेलहिया नाकाबाट विगत ५ आर्थिक वर्षमा (आ.व. २०७८/७९ देखि २०८२/८३ सम्म) आयात भएका विभिन्न वस्तुहरूको परिमाण (मेट्रिक टन र केजीमा) प्रस्तुत गरेको छ। तथ्याङ्कलाई नियाल्दा आयातको स्वरूप निकै उतारचढावपूर्ण र केही वस्तुमा पूर्णतया घट्दो क्रममा देखिन्छ। 'खाने माछा' को आयात क्रमशः घट्दै गएर पछिल्लो वर्ष शून्यमा झर्नुले स्वदेशी उत्पादनमा वृद्धिको सकारात्मक संकेत वा आयात नीतिमा आएको परिवर्तनलाई झल्काउँछ। यद्यपि, लेसिथिन, सोडियम बाइकार्बोनेट र डिकलसियम फस्फेट जस्ता औद्योगिक कच्चा पदार्थहरू पछिल्लो वर्ष मात्र आयात हुन थालेको देखिन्छ, जसले स्थानीय स्तरमा दाना वा पशुजन्य उद्योगहरूको सक्रियता बढेको संकेत गर्दछ। समग्रमा, यो तालिकाले नेपालको आयातको प्रकृति उपभोग्य वस्तुबाट औद्योगिक कच्चा पदार्थतर्फ मोडिएको एक मिश्रित र सकारात्मक आर्थिक परिदृश्य प्रस्तुत गर्दछ।

३. भैरहवा नाकाबाट आयातित पशुजन्य पदार्थ र सामग्रीहरूको तुलनात्मक विवरण (आ.व. २०७८/७९ - २०८२/८३)

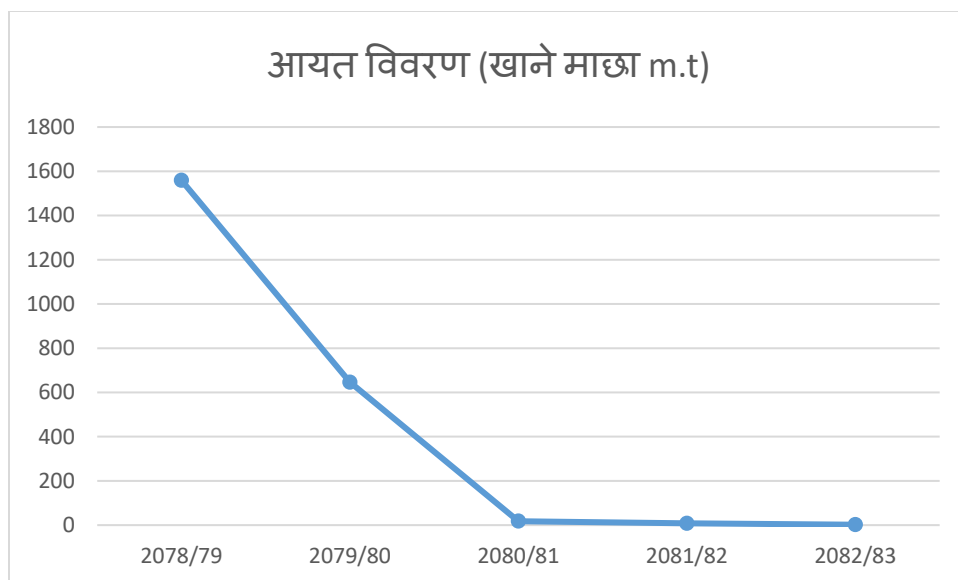
क्र.स.	आयातित विवरण	इकाई	आर्थिक वर्ष				
			२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३
१	पशु जन्य पदार्थ						
१.१	खाने माछा	मे.ट	१५५८.७८	६४५.९८	१७.९२	८.१४	२.०
१.२	सिद्ब माछा	मे.ट	२६७.०७	४२.३३	१०९.७५	२९४.५	१२४.९८
२	पशु उत्पादन सामग्री						
२.१	फीड सप्लिमेन्ट	मे.ट	३९८९.१	४३६४.२४	३७२१.३८	३६८९.३९	९१८.३८

२.२	क्याटल फीड	मे.ट	१८३८.५३	१२००.६४	१२५२	७३९	४००
२.३	माछाको दाना	मे.ट	११०.१८	३१८.१६	५६१.०१	८५६.८५	७८८.९
२.४	फिस मील	मे.ट	७१.५६	५५.२९७	६०	५०	०
२.५	डग फुड	मे.ट	९४.०४	२४८.५७	११६.०३	५५.७२	४.०२
२.६	सि फुड	मे.ट	८.४७	३८.५८	९४.९१	४२.९८	२५.६८
२.७	सिप्पी	मे.ट	२८	०	०	०	०
२.८	bottle cap	के.जी	०	०	४६३.८	०	०
२.९	animal fodder packing plastic	मे.ट	०	०	१५		३.३३
२.१०	मिल्क क्यान ५ml	के.जी	०	०	२५२	०	०
२.११	मिल्क पाउडर	मे.ट	०	०	२.४	०	०
२.१२	प्राउन माछा	मे.ट	०	०	०	२५.५७	४.६९
२.१३	printed cartoon	मे.ट	०	०	०	०	०.१५
२.१४	lecithin	मे.ट	०	०	०	०	१३६
२.१५	Dicalcium phosphate	मे.ट	०	०	०	०	३५
२.१६	sodium bicarbonate	मे.ट	०	०	०	०	१३२

पशु क्वारेन्टाइन कार्यालय भैरहवा अन्तर्गतका बेलहिया, महेशपुर, कृष्णनगर जस्ता प्रमुख नाकाहरूबाट पछिल्लो पाँच वर्षमा भएको पशुजन्य वस्तुको आयातले नेपालको कृषि-अर्थतन्त्रको एउटा जीवन्त तस्विर प्रस्तुत गर्दछ। मेट्रिक टनमा मापन गरिएको यो तथ्याङ्कले विशेषगरी भारतबाट भित्रिने माछा, र पशु आहारका लागि अत्यावश्यक कच्चा पदार्थहरूको आयातमा आएको उतार-चढावलाई स्पष्ट रूपमा झल्काउँछ। यस पाँच वर्षे अवधिमा बेलहिया नाका आयातको मुख्य केन्द्रका रूपमा रहँदा अन्य सहायक चेकपोस्टहरूले पनि व्यापारिक सन्तुलनमा महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको छ। कतिपय क्षेत्रमा स्वदेशी उत्पादनको वृद्धिले आयातको निर्भरता घटाउँदै लगेको सकारात्मक संकेत देखिए पनि, औद्योगिक कच्चा पदार्थको निरन्तर आयातले हाम्रो उत्पादनमुखी आवश्यकतालाई अझै पनि दर्शाउँछ।

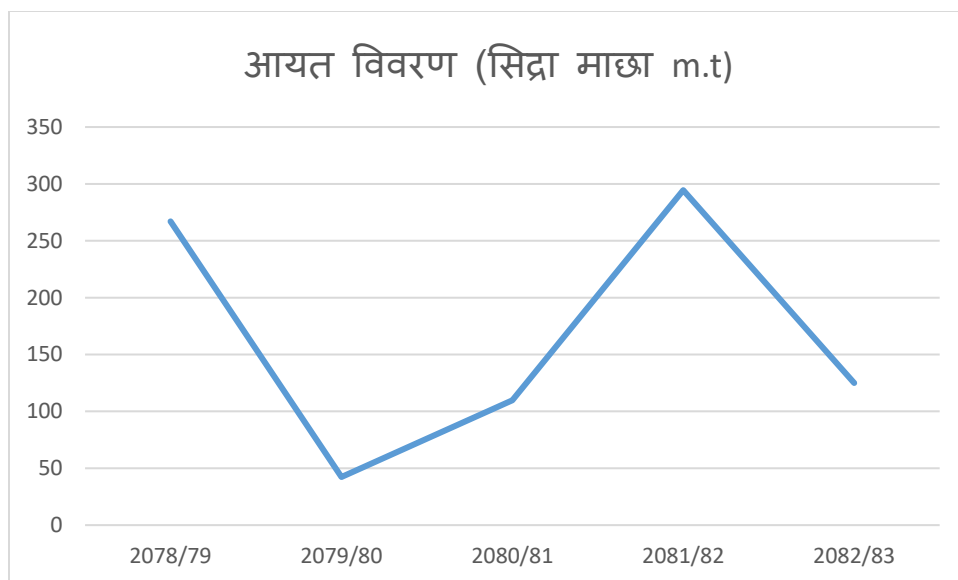
विगतका वर्षहरूमा उच्च रहेको ताजा माछा, मासु र दुग्धजन्य पदार्थको आयात पछिल्ला वर्षहरूमा उल्लेख्य रूपमा घट्दै गएको छ, जसले स्वदेशी उत्पादनमा भएको वृद्धि र आत्मनिर्भरताको सकारात्मक सङ्केत गर्दछ। विशेष गरी माछाको आयातमा आएको भारी गिरावटले स्थानीय मत्स्यपालन व्यवसायको सफलतालाई झल्काउँछ।

३.१. खाने माछा

पशु क्वारेन्टाइन कार्यालय भैरहवाको पाँच वर्षको तथ्याङ्कलाई नियाल्दा नेपालको माछापालन क्षेत्रमा एउटा ठूलो क्रान्तिकारी परिवर्तन आएको स्पष्ट देखिन्छ। प्रस्तुत ग्राफले आर्थिक वर्ष २०७८/७९ देखि २०८२/८३ सम्मको खाने माछा आयातको तीव्र घट्दो दरलाई देखाउँछ, जहाँ सुरुवाती वर्ष २०७८/७९ मा आयात १५५८.८७ मेट्रिक टनको उच्च विन्दुमा थियो। त्यसपछिका वर्षहरूमा यो आयातको ग्राफ सिधै तल झरेको देखिन्छ; जस्तै २०७९/८० मा ६४५.९८ मेट्रिक टनमा झरेको आयात २०८०/८१ सम्म आइपुग्दा केवल १७.९२ मेट्रिक टनमा सीमित हुन पुग्यो। यो तथ्याङ्कले केवल आयात घटेको मात्र देखाउँदैन, बरु स्थानीय कृषकहरूको मेहनत र सरकारको स्वदेशी उत्पादन प्रोत्साहन गर्ने नीतिको एउटा सफल उदाहरण प्रस्तुत गर्दछ।

३.२ सिद्रा माछा

आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा सिद्रा माछाको आयात २६७.०७ मेट्रिक टनको उच्च बिन्दुबाट सुरु भएको थियो, तर त्यसपछिको वर्ष २०७९/८० मा यो घटेर केवल ४२.३३ मेट्रिक टनमा खुम्चिन पुग्यो। यो उच्च गिरावट पछि आयातको दर पुनः तीव्र गतिमा उकालो लाग्न थाल्यो र २०८१/८२ सम्म आइपुग्दा २९४.५ मेट्रिक टन पुगेर यो पाँच वर्षकै सबैभन्दा माथिल्लो स्तरमा पुग्यो। यद्यपि, अन्तिम वर्ष २०८२/८३ मा आयात फेरि केही घटेर १२४.९८ मेट्रिक टनमा कायम भएको छ। ग्राफको यो "V" आकारको उतारचढावले सिद्रा माछाको बजार माग निकै अस्थिर रहेको र स्वदेशी प्रशोधन क्षमतामा आउने परिवर्तन अनुसार आयातको परिमाण घटबढ भइरहने यथार्थलाई बडो सुन्दर ढंगले झल्काउँछ।

३.३. क्याटल फिड

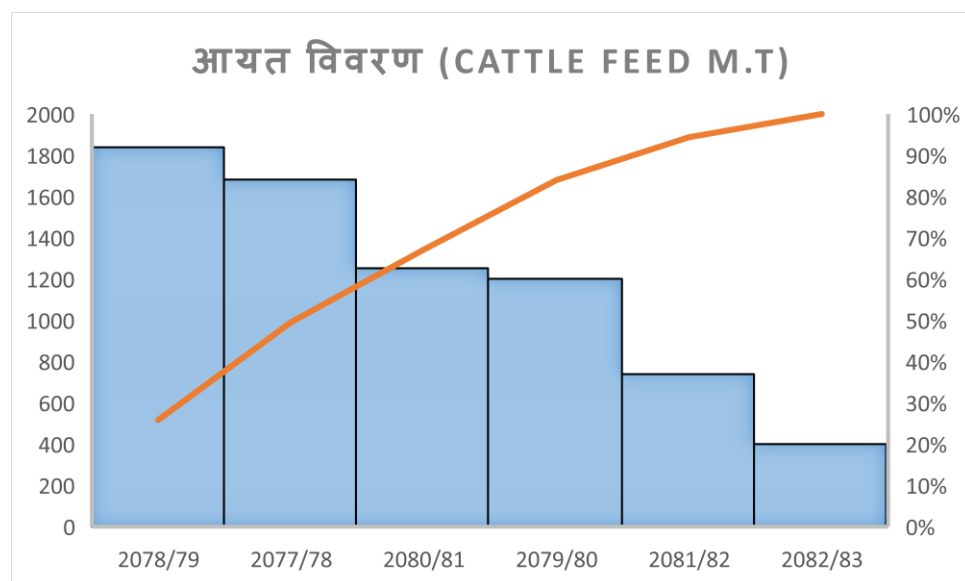
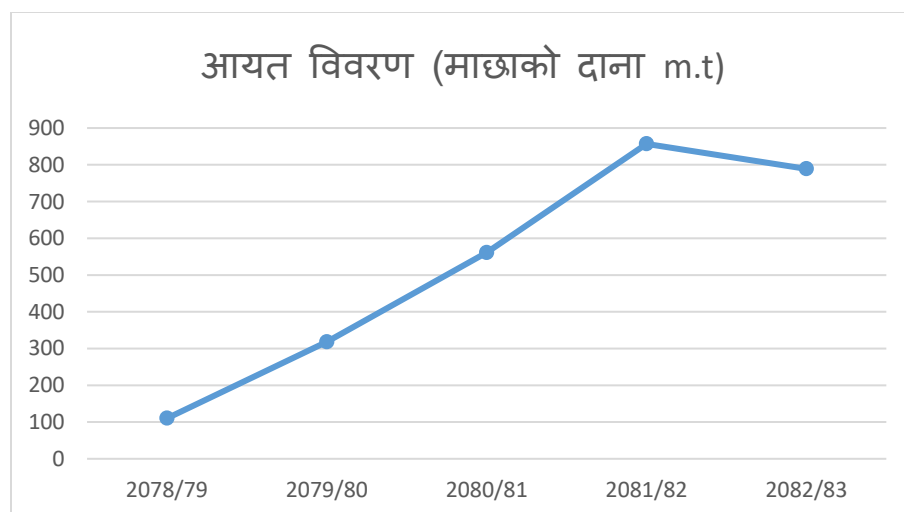

Figure: Status of Cattle Feed Import by Fiscal Year

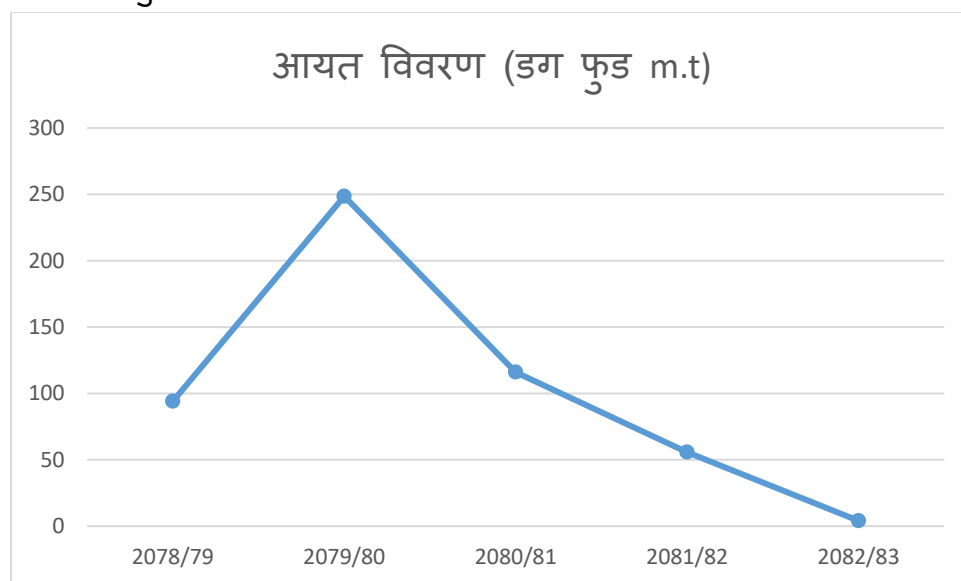
यो ग्राफले क्याटल फिड (Cattle Feed) को आयातमा निरन्तर र ठूलो गिरावट आएको एउटा सकारात्मक दृश्य प्रस्तुत गर्दछ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा १८३८.५३ मेट्रिक टनको उच्च परिमाणमा रहेको आयात प्रत्येक वर्ष घट्दै गएर २०८२/८३ सम्म आइपुग्दा केवल ४०० मेट्रिक टनमा सीमित भएको देखिन्छ। यो ओरालो लाग्दो क्रमले नेपालमा व्यावसायिक पशुपालनका लागि आवश्यक दाना उत्पादन गर्ने स्वदेशी उद्योगहरू सक्षम र सबल हुँदै गएको स्पष्ट सङ्केत गर्दछ। बाह्य आयात यसरी उल्लेख्य रूपमा घट्नुले एकातिर विदेशी मुद्राको बचत भएको छ भने अर्कोतिर स्थानीय स्तरमै दानाको आपूर्ति बढ्दा पशुपालक कृषकहरूका लागि यो एउटा दिगो र आत्मनिर्भरताको आधार बनेको छ।

३.४. माछाको दाना

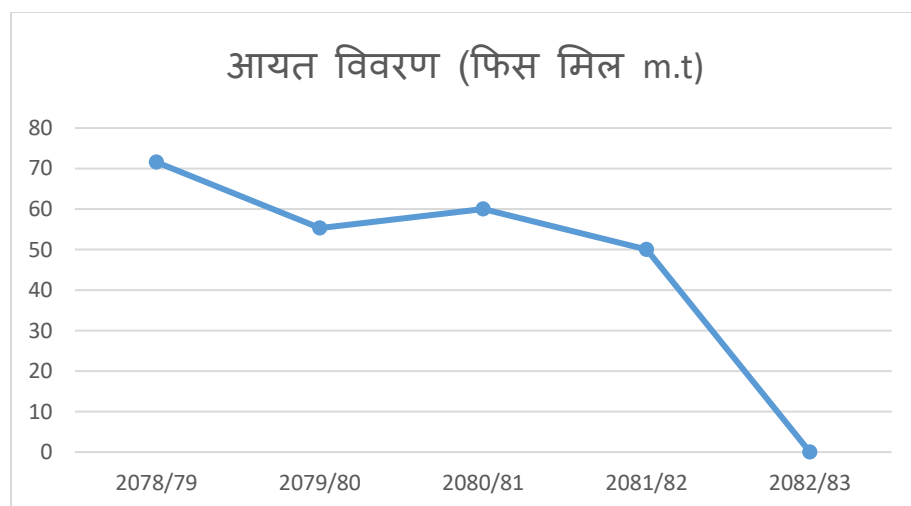
पशु क्वारेन्टाइन कार्यालय भैरहवाको पाँच वर्षको यो ग्राफले माछाको दाना आयातमा एउटा उत्साहजनक र तीव्र वृद्धिको लयलाई प्रस्तुत गर्दछ, जहाँ आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा ११०.१८ रहेको आयात २०८१/८२ सम्म आइपुग्दा ८५३.५४ मेट्रिक टनको उच्च विन्दुमा पुगेको देखिन्छ। यो तथ्याङ्कले नेपालमा व्यावसायिक माछापालनको क्षेत्र निकै द्रुत गतिमा फैलिँदै गएको र कृषकहरू परम्परागत शैलीबाट आधुनिक दाना प्रयोगतर्फ आकर्षित भएको स्पष्ट पार्दछ। यद्यपि, अन्तिम वर्ष २०८२/८३ मा आयात केही घटेर ७८८.९ मेट्रिक टनमा खुम्चिनुले स्वदेशी दाना उद्योगहरूको उत्पादन क्षमतामा सुधार आएको वा बजारले एउटा स्थिरता खोजेको सङ्केत गर्दछ। मेरो विचारमा, खाने माछाको आयात घट्दै जानु र दानाको आयात यसरी बढ्नुले देश वास्तविक आत्मनिर्भरतातर्फ अघि बढेको सुन्दर दृश्य झल्काउँछ; तर भविष्यमा दानाका लागि आवश्यक कच्चा पदार्थमा पनि आत्मनिर्भर बन्न सके यो व्यवसाय अझ बढी दिगो र नाफामूलक हुने निश्चित छ।

३.५. डग फुड

यो ग्राफले डग फूड (Dog Food) को आयातमा एउटा विशिष्ट उतारचढावपूर्ण लय प्रस्तुत गर्दछ, जहाँ आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा आयात शून्य जस्तै रहेकोमा २०७९/८० सम्म आइपुग्दा हवातै बढेर २४८.५७ मेट्रिक टनको उच्च विन्दुमा पुगेको देखिन्छ। यद्यपि, यो वृद्धि स्थिर रहेन र त्यसपछिका वर्षहरूमा आयातमा लगातार तीव्र गिरावट आउँदै २०८२/८३ सम्म आइपुग्दा यो केवल ४.०२ मेट्रिक टनमा खुम्चिएको छ। सुरुवाती वर्षहरूमा शहरीकरण र कुकुर पाल्ने सौखका कारण आयात उच्च देखिए पनि पछिल्ला वर्षहरूमा आएको यो भारी गिरावटले स्वदेशी डग फूड उद्योगहरूको विस्तार र बजारमा स्थानीय उत्पादनको बढ्दो हिस्सालाई स्पष्ट पार्दछ। यो तथ्याङ्कले नेपालमा गुणस्तरीय घरपालुवा जनावरको आहारा उत्पादन गर्ने क्षमता बढ्दै गएको सकारात्मक सन्देश दिन्छ, जसले बाह्य परनिर्भरता घटाउन ठूलो मद्दत पुऱ्याएको छ।

३.६.फिस मिल

फिस मिलको आयातमा देखिएको निरन्तरको गिरावटले स्वदेशी आत्मनिर्भरताको एउटा निकै सुखद र सकारात्मक सङ्केत गर्दछ। आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा ७१.५६ मेट्रिक टनको उच्च विन्दुबाट सुरु भएको यो आयात त्यसपछिका वर्षहरूमा क्रमशः घट्दै र केही सामान्य उतारचढाव हुँदै अन्तिम वर्ष २०८२/८३ (हाल सम्म) आइपुग्दा पूर्ण रूपमा शून्य (०) मा झरेको छ। फिस मिल जस्तो उच्च प्रोटिनयुक्त दानाको कच्चा पदार्थको आयात शून्य हुनुले नेपालका दाना उद्योगहरू अब आफ्नै स्थानीय उत्पादनमा पूर्णतः सक्षम र आत्मनिर्भर हुँदै गएको स्पष्ट पार्दछ। यो परिवर्तनले स्थानीय स्तरमै रोजगारी र औद्योगिक विकासको नयाँ सम्भावनालाई उजागर गरेको छ।

4. मुल्य र राजस्व विवरण

४.१. बेलहिया चेकपोष्ट

क्र.स	आयात विवरण	परिमाण (के.जी.)	मुल्य	राजस्व
१	फीड सप्लिमेन्ट	१४५८३१५	२८४५५४४१५	२४७०२५४३
२	डग फुड	२११५	६७०६७६८	२८६०३५७
३	Lecithin	२१४५७०	३५६९७९८३	२३२८२२४
४	Sodium Bicarbonate	४००१०१	२३८०९६४५	१८८३७६०
५	Di calcium Phosphate	१४५६००	१२३०७५५०	१२७१८७४
६	फिस फीड	९१९९०	६५३३२६०	३३७९२५
७	Prawn	१४६१६	१०८४७८००	२६४३५४१
८	सिद्रा माछा	३९८०	९६१२५६	२३५६५१

४.२. महेशपुर चेकपोष्ट

क्र.स	आयात विवरण	परिमाण (के.जी.)	मुल्य	राजस्व
१	Dry Fish	२०००	४६२३५३.०६	-
२	Fish Feed	९२२५०	८३१८५५१.८७	-

४.३. कृष्णनगर चेकपोष्ट

क्र.स	आयात विवरण	परिमाण (के.जी.)	मुल्य	राजस्व
१	chilled fish	१४६४०२	४७८६३१२५	११७४४३२०
२	Fish Feed	४४४३००	२८१८०१६५	२०७२३७३

४.४. सुठौली चेकपोष्ट

क्र.स	आयात विवरण	परिमाण (के.जी.)	मुल्य	राजस्व
१	Fish Feed	११०४५०	७२००४८४.३१	३६६८३२

5. निष्कर्ष

पशु क्वारेन्टाइन कार्यालय, भैरहवा अन्तर्गतका विभिन्न चेकपोस्टहरूमार्फत आयात हुने पशुजन्य पदार्थ, पशु अहारा, तथा अन्य पशु सम्बन्धित सामग्रीहरूले केवल पशु तथा सार्वजनिक स्वास्थ्यको संरक्षणमै सीमित नभई नेपालको राष्ट्रिय राजस्व संकलनमा समेत महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याइरहेका छन्। यी चेकपोस्टहरूबाट हुने आयात प्रक्रियामा क्वारेन्टाइन जाँच, प्रमाणिकरण, शुल्क संकलन तथा भन्सार मूल्याङ्कनजस्ता कार्यहरू व्यवस्थित रूपमा सञ्चालन हुँदा राज्यले वैध कर तथा राजस्व प्राप्त गर्न सफल भएको छ। विशेषगरी भारतसँगको खुला सीमाका बाबजुद पनि भैरहवा नाकालाई व्यवस्थित र नियमनयुक्त बनाउने कार्यमा पशु क्वारेन्टाइन कार्यालयको उल्लेखनीय भूमिका खेलिरहेको छ, जसले अवैध आयात नियन्त्रण गर्दै राजस्व चुहावट न्यूनीकरण गर्न सहयोग पुऱ्याएको छ।

यसबाहेक, क्वारेन्टाइन मापदण्ड पूरा गरेका गुणस्तरीय आयातित वस्तुहरूले स्वदेशी बजारमा आपूर्ति स्थिरता कायम राख्न मद्दत गरेको छ, जसबाट व्यापारिक गतिविधि वृद्धि भई अप्रत्यक्ष रूपमा कर राजस्व बढेको पाइन्छ। यदि क्वारेन्टाइन निरीक्षण कमजोर भयो भने रोगको प्रकोप फैलिन सक्ने र त्यसबाट हुने आर्थिक क्षति राज्यका लागि अत्यन्त ठूलो हुन सक्छ। त्यसकारण, रोग नियन्त्रणमार्फत सम्भावित क्षति रोक्नु पनि राजस्व संरक्षणकै एक महत्वपूर्ण पक्ष हो। पशु क्वारेन्टाइन कार्यालयले समयमै रोगजन्य जोखिम पहिचान गरी आयात रोक्का वा नियन्त्रण गर्दा दीर्घकालीन रूपमा पशुपालन क्षेत्र सुरक्षित रहँदै उत्पादनशीलता बढ्ने र अन्ततः करयोग्य आर्थिक गतिविधि विस्तार हुने आधार तयार हुन्छ।

तर, बढ्दो आयात परिमाणअनुसार चेकपोस्टहरूको भौतिक संरचना, जनशक्ति र प्राविधिक क्षमता अझ सुदृढ बनाइनु आवश्यक छ। डिजिटल प्रणालीमार्फत क्वारेन्टाइन र भन्सारबीच तथ्याङ्क आदान-प्रदान, शुल्क संकलन प्रक्रियाको पारदर्शिता, जोखिममा आधारित निरीक्षण प्रणाली र आयातकर्तामैत्री सेवा विस्तार गर्न सकेमा आयात व्यवस्थापन अझ प्रभावकारी हुनेछ र राजस्व वृद्धि पनि सुनिश्चित हुनेछ। साथै, वैध आयातलाई प्रोत्साहन र अवैध व्यापारलाई निरुत्साहित गर्ने स्पष्ट नीतिले मात्र दीर्घकालीन राजस्व लक्ष्य हासिल गर्न सकिन्छ।

यसरी समग्रमा हेर्दा, पशु क्वारेन्टाइन कार्यालय भैरहवाका विभिन्न चेकपोस्टहरूमार्फत आयात हुने वस्तुहरूले नेपालको जैविक सुरक्षा, व्यापार सन्तुलन र राष्ट्रिय राजस्वमा महत्वपूर्ण योगदान पुऱ्याइरहेका छन्। क्वारेन्टाइन प्रणालीलाई अझ सशक्त, वैज्ञानिक र पारदर्शी बनाउँदै लैजान

सकेमा यी चेकपोष्टहरू न केवल रोग नियन्त्रणका केन्द्रका रूपमा, तर देशको आर्थिक समृद्धि र राजस्व अभिवृद्धिका मजबुत आधारका रूपमा स्थापित हुने स्पष्ट सम्भावना देखिन्छ।